

Univerzita Karlova v Praze

Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Demografie

Studijní obor: Demografie se sociální geografii

Filip Dvořák

**UKRAJINSKÁ MIGRACE DO ČESKÉ REPUBLIKY
A JEJÍ DOPADY NA VNÍMÁNÍ UKRAJINCŮ
ČESKOU MAJORITNÍ SPOLEČNOSTÍ**

**MIGRATION OF UKRAINIAN CITIZENS TO THE CZECH
REPUBLIC AND ITS IMPACTS ON THEIR PERCEPTION BY
THE CZECH MAJORITY**

Bakalářská práce

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Eva Janská, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 16. 8. 2013

Podpis

Poděkování:

Touto cestou bych velice rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce RNDr. Evě Janské, Ph.D., za cenné rady a připomínky, které mi byly velmi nápomocné, a dále pak za její vstřícný a lidský přístup při vedení bakalářské práce.

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na zkoumání problematiky ukrajinské migrace do Česka a na její dopady na českou majoritní společnost. Cílem práce je popsat a zhodnotit ukrajinskou migraci po vyhlášení její nezávislosti na Sovětském svazu v roce 1991 do České republiky a vytyčit hlavní aspekty, které mohou ovlivňovat názory na ukrajinskou menšinu v České republice. Další částí bakalářské práce je shrnutí pohledů české majoritní společnosti na ukrajinskou minoritu žijící v Česku. Toto shrnutí je vytvořeno na základě provedených výzkumů veřejného mínění CVVM a STEM. Z výzkumů jednoznačně vyplývá negativní postoj české majoritní společnosti k ukrajinské minoritě žijící v Česku. Převážná většina Ukrajinců pobývajících v Česku žije v Praze a jejím okolí. Ukrajinci žijící v Česku jsou považováni za nepříliš sympatický národ zejména obyvateli velkých měst nad 100 tisíc obyvatel.

Klíčová slova: Ukrajinci, migrace, Česko, výzkum veřejného mínění

Abstract

This thesis focuses on the problems of Ukrainian immigration to the Czech Republic and its impacts on the Czech majority society. The aim is to describe and evaluate the Ukrainian migration into the Czech Republic after the declaration of Ukrainian independence in 1991, which is followed by pointing out the main aspects that may influence views on the Ukrainian minority in the Czech Republic. Another part of the thesis is to summarize the views of the Czech majority on the Ukrainian minority living in the Czech Republic. This survey is conducted on the basis of the results of public opinion CVVM and STEM. The research clearly shows signs of negative attitude that Czech majority society have to the Ukrainian minority living in the Czech Republic. The vast majority of Ukrainians living in the Czech Republic live in Prague and its surroundings. The Ukrainians living in the Czech Republic are considered to be not very likeable people especially in cities over 100,000 population.

Key words: Ukrainians, migration, Czechia, public opinion research

Obsah

Seznam obrázků.....	6
Seznam tabulek.....	6
Seznam příloh.....	6
1 Úvod.....	7
2 Diskurs s literaturou.....	10
3 Vybrané charakteristiky Ukrajiny.....	13
3.1 Socioekonomické charakteristiky.....	13
3.2 Sociodemografické charakteristiky.....	14
3.3 Zařazení Ukrajiny v kontextu Evropy.....	14
4 Historie česko-ukrajinských vztahů do roku 1989	16
5 Ukrajinská migrace po zisku nezávislosti.....	18
5.1 Ukrajinská migrace do vybraných evropských zemí.....	18
5.2 Ukrajinská migrace do Česka a její aspekty	20
5.2.1 Prostorové rozmístění Ukrajinců a cizinců v Česku	21
5.2.2 Vývoj počtu Ukrajinců v Česku v porovnání s cizinci	23
5.2.3 Aspekty ukrajinské migrace do Česka.....	26
6 Postoj majority k minoritě	28
6.1 Problematika definice pojmů majorita a minorita	28
6.2 Co to je multikulturalismus?.....	29
6.3 Předsudky, stereotypy a postoje.....	30
6.4 Faktory ovlivňující vztah majority k minoritě.....	31
7 Výzkumy veřejného mínění zaměřené na národnostní menšiny	32
7.1 Problematika výzkumů veřejného mínění v otázce národnostních menšin.....	32
7.2 Společnosti zabývající se výzkumy veřejného mínění	33
7.3 Vybraná výběrová šetření CVVM a STEM a jejich metodika	33
7.4 Výsledky vybraných výběrových šetření.....	34
8 Závěr	36
Seznam použité literatury	38
Přílohy.....	43

Seznam obrázků

Obr. 1: Geografická poloha Ukrajiny v rámci Evropy	15
Obr. 2: Vzájemná geografická poloha Česka a Ukrajiny v Evropě.....	20
Obr. 3: Prostorové rozmístění Ukrajinců v Česku v roce 2007	21
Obr. 4: Prostorové rozmístění cizinců v Česku v roce 2011	22
Obr. 5: Vývoj počtu Ukrajinců v Česku v období 2001-2011	24
Obr. 6: Vývoj počtu cizinců v Česku v období 2001-2011	25

Seznam tabulek

Tab. 1: Vybrané ekonomické ukazatele Ukrajiny v období 2008-2012	13
Tab. 2: Struktura HDP na Ukrajině v období 2008 - 2012	13
Tab. 3: Vztah Čechů k Ukrajincům žijícím v Česku v letech 2005-2013	34

Seznam příloh

Příloha 1: Věková pyramida obyvatel České republiky v roce 2011	43
Příloha 2: Věková pyramida cizinců v České republice v roce 2011	43

1 Úvod

Migrace obyvatelstva provázela historii lidstva již od prvních civilizovaných počátků. V posledních desetiletích došlo k navýšení počtu migrantů ve světě až na hranici 200 miliónů obyvatel. Migranty lze s nadsázkou považovat za jeden z nejpočetnějších národů světa. Jedním z výsledků chápání migrace jako aktuální problematiky ve světě je ustanovení Mezinárodního dne migrantů, který je stanoven na 18. prosince (amnesty.cz, 2013).

Jelikož je migrace považována za celosvětový proces, je zcela logické, že dříve či později se problematika migrantů dotkne i pro imigraci ne zcela typických států. Česká republika se po pádu socialistického režimu v roce 1989 stala během 90. let jedním z nových cílů pro migranty především z východní Evropy. Charakter země v otázce imigrace byl nejprve tranzitního charakteru, posléze jsme se stali pro migranty i zemí cílovou (Drbohlav, 2008). Československá společnost byla dlouhou dobu homogenním celkem a pojmy migrace či integrace nebyly tak časté. V období od konce 2. světové války až do pádu komunistického režimu v roce 1989 byly hranice státu pro většinu obyvatelstva striktně uzavřeny a migrace měla dlouhou dobu převážně vnitřní charakter. Na poli mezinárodní migrace se jednalo především o pohyb obyvatel v rámci spřátelených socialistických zemí a o nelegální emigraci (Drbohlav, 2008). Spolu s otevřením státních hranic došlo i k výrazné transformaci českého hospodářství, kdy bylo nutné se během nepříliš dlouhé doby přeorientovat z centrálně-plánované ekonomiky na tržní. Tato změna vedla ke vstupu zahraničních subjektů na český trh práce. Pro zahraniční společnosti se Česko stalo atraktivní lokalitou s obrovským potenciálem (Drbohlav, 2008).

Již na začátku 90. let minulého století lze hovořit o prvních početně významných přílivech pracovních migrantů na území Česka. Charakter příchozího obyvatelstva je specifikován typickými faktory provázejícími pracovní migraci. Jedná se o skupinu obyvatel pocházející z hospodářsky slabších oblastí, která se snaží najít novou ekonomickou stabilitu a důstojnou životní úroveň. Česko zaznamenalo příliv obyvatel zejména z republik bývalého Sovětského svazu, jehož rozpad byl součástí událostí doprovázejících pád Železné opony v 90. letech minulého století, ale i např. z Vietnamu (Drbohlav, 2008). Početně nejvýznamnější skupinou migrantů z bývalých sovětských republik jsou občané Ukrajiny (ČSÚ, 2013).

Za novodobou pracovní migrací Ukrajinců stojí rozpad Sovětského svazu a vznik nezávislé Ukrajiny v roce 1991. Ukrajina přestala být zemí izolovanou, což vedlo k transformaci země především v hospodářských a politických otázkách. Nejvýraznějším důsledkem těchto transformačních procesů bylo novodobá orientace migračních toků z východu s preferencí Ruska i do vyspělejších západních ekonomik (Malynovská, 2008).

Současná ukrajinská národnostní menšina v Česku se v novodobé historii organizovala již od roku 1989. Postupně vznikala různá občanská sdružení a spolky aktivně se podílející na zajišťování kulturních a společenských programů vydávání periodik v ukrajinském jazyce (ukrajinci.cz, 2013).

Problematika cizinců v Česku a konkrétně i Ukrajinců je aktuálním tématem. Vysoký počet cizinců v Česku má vliv na sociodemografickou skladbu obyvatelstva v Česku. Studium této problematiky a prohlubování znalostí má zásadní význam pro širokou škálu vědních oborů.

Bakalářská práce má dva základní cíle. Prvním cílem práce je postihnout a popsat aspekty a faktory, které ovlivňují ukrajinskou migraci do Česka. K základním tématům patří vytvoření profilu Ukrajiny, nastínit historii česko-ukrajinských vztahů do roku 1989 s důvody migrace a popsat ukrajinskou migraci po zisku nezávislosti po roce 1991. Dalším cílem je vytvořit profil vnímání Ukrajinců českou majoritní společností na základě vybraných výběrových šetření Centra pro výzkum veřejného mínění a společnosti STEM – Středisko empirických výzkumů.

Hlavními výzkumnými otázkami je zjištění, kde dochází k nejvyšší koncentraci ukrajinského obyvatelstva a z jakých důvodů. Zastává Praha majoritní pozici ukrajinské imigrace, nebo existují atraktivnější lokality založené např. na pracovním uplatnění se v průmyslových oblastech? Další otázkou je zjištění, jaký je vztah české majority k ukrajinské minoritě. Lze jednoznačně rozhodnout, zda vnímáme Ukrajince žijící v Česku pozitivně, či negativně? Promítají se do postojů ovlivňující faktory, jakými jsou např. životní úroveň či dosažené vzdělání? Jaký je současný postoj české majoritní společnosti vůči ukrajinské minoritě v kontextu ostatních národnostních menšin a jak se vyvíjel? V české společnosti se mohou objevovat prvky xenofobie. Ty mohou být způsobeny i tím, že na území Československa byly po delší dobu přerušeny standardní mezinárodní kontakty (Drbohlav, 2010).

Struktura bakalářské práce odpovídá cílům a výzkumným otázkám a je rozčleněna na 8 kapitol. Úvod přibližuje čtenáři do zkoumané problematiky a formuluje

cíle práce a výzkumné otázky. V kapitole 2 Diskurs s literaturou je shrnutí základních témat, kterým se autoři věnují v otázce studia cizinců v Česku se zaměřením na Ukrajince a autorům, jejichž poznatky jsou uplatněny v problematice zabývajících se postoji majority vůči minoritě. Kapitola 3 Vybrané charakteristiky Ukrajiny je rozdělena na 3 podkapitoly zabývajících se socioekonomickými charakteristikami, sociodemografickými charakteristikami a zařazením Ukrajiny v kontextu Evropy. Kapitola 3 se snaží ve stručnosti postihnout možné problémy státu, které mohou být důvody k tak rozsáhlé emigraci domácího obyvatelstva. Kapitola 4 Historie česko-ukrajinských vztahů do roku 1989 uvádí do tématu česko-ukrajinského soužití, které předcházelo novodobé migraci Ukrajinců do Česka v posledních více než 20 letech a upozorňuje na fakt, že společně s částí západní Ukrajiny Podkarpatskou Rusí, odkud nyní do Česka přichází velké množství migrantů, bylo Československo v průběhu 1. poloviny 20. století jednotný stát. Kapitola 5 Ukrajinská migrace po zisku nezávislosti je rozdělena na 2 podkapitoly. Zabývá se ukrajinskou migrací do vybraných evropských zemí a ukrajinskou migrací do Česka. Kapitola 6 se zabývá postojem majority k minoritě a zabývá se problematikou definice pojmů majorita a minorita, multikulturalismem, předsudky, stereotypy a postoji v rámci vnímání minority majoritou a konkrétními faktory, které ovlivňují vnímání minority majoritou. Předposlední kapitola 7 se zabývá výzkumy veřejného mínění se zaměřením na národnostní menšiny. V rámci ní je zkoumaná základní problematika výzkumů veřejného mínění. Dále se zabývá konkrétními výběrovými šetřeními, jejichž výsledky vytvářejí obraz vnímání Ukrajinců českou majoritou. Závěr se zabývá shrnutím bakalářské práce a reakcemi na v Úvodu vyřčené výzkumné otázky.

2 Diskurs s literaturou

Cílem této podkapitoly je reagovat na autory a díla věnující se tématu cizinců v Česku s primárním zaměřením na Ukrajince. Spolu s pádem Železné opony v zemích střední a východní Evropy v 90. letech 20. století se během následující období nyní již více než dvaceti let staly otázky migrace a integrace a cizinců aktuálními i v Česku. Drbohlav (2011) zkoumá transformaci Česka na imigrační zemi a dochází k závěrům, že v kontextu střední a východní Evropy je Česko výjimečným státem. Svým dosavadním vývojem se má přibližovat postupem času k vyspělým imigračním zemím Evropy.

Obecně se tématu nových migračních směrů Ukrajinců věnuje např. Düvell (2007). Stejně jako Drbohlav (2010) potvrzuje fakt, že stále nejatraktivnější imigrační zemí pro Ukrajince je Rusko. Düvell (2007) uvádí, že to je způsobeno jak historickými vazbami, tak i současnými ekonomickými vazbami v rámci SNS. Malynovská in Drbohlav (2008) poukazuje na proměnu tradičních migračních směrů ukrajinského obyvatelstva v posledních dvaceti letech i na západ. To potvrzuje i Drbohlav (2010) i Düvell (2007). Atraktivními lokalitami jsou pak Itálie, Česko, Španělsko, Německo nebo Portugalsko. Montefusco (2008) se zabývá ukrajinskou migrací do Itálie. Do této země směřují především Ukrajinci ze západní části země, kteří mají kulturně a historicky blíže ke střední Evropě. Situaci ukrajinské migrace do Portugalska se zabývá Marques a Góis (2007). Tento směr migrace považují za velice netypický, jelikož mezi zeměmi neexistuje společná historie či kulturní a jazyková blízkost.

Tématem historie česko-ukrajinských vztahů se zabývá zejména Zilynskyj (2001), který se studuje ukrajinskou migrací na území českých zemí již od 19. století. Dále zkoumá i typy tehdejší migrace a zabývá se konkrétními cíli migrace na území českých zemí. Leontiyeva (2005) zkoumá historii ukrajinské migrace do Československa v průběhu 20. století a za důležitý fakt považuje kulturní a jazykovou blízkost.

Dlouhodobě se tématu migrantů v Česku věnuje např. Drbohlav (2010). V Česku došlo v posledních dvaceti letech vlivem demokratizačního procesu k transformaci mnoha sférách. Změna ekonomické situace země vede k tomu, že z dříve saldově ztrátových regionů se stávají regiony saldově ziskové. Drbohlav (2010) popisuje tyto změny v důsledku probíhajícího modernizačního procesu. Za hlavní důvody ukrajinské migrace mimo jiné i do Česka považuje Janská (2004) špatnou ekonomickou situaci

Ukrajiny a mnohdy velice nízkou životní úroveň ukrajinských obyvatel. Význam studia pracovní migrace cizinců do Čech považuje Janská (2007) za velmi důležitý. Zvláštní důraz by pak měl být kladen na ukrajinskou pracovní migraci. Ukrajinci se stali nejpočetnější enklávou cizinců v Česku a v současné době tvoří počet Ukrajinců v Česku více než třetinový podíl na celkovém počtu cizinců.

Migrační proudy a pracovní migrace může často také nelegálního charakteru. Dle Drbohlava (2008) se počet Ukrajinců v Česku s nelegálním statutem pobytu může rovnat až oficiálnímu počtu legálně pobývajících Ukrajinců. Na problematiku s datovou základnou a obtížnosti při práci s daty právě z hlediska nelegální migrace upozorňuje i Čermáková (2005).

Počet cizinců na území státu závisí na ekonomické situaci. Ekonomická globální krize postihla vedle mnoha dalších států i Česko. Jedním z projevů bylo i mírné snížení počtu přistěhovalých na území Česka. Tento trend se dotkl i ukrajinského obyvatelstva. Ekonomická globální krize nezpůsobila dle Drbohlava (2011) úbytek obyvatel vzhledem k nízkému počtu emigrantů.

Aspekty ukrajinské migrace do Česka se zabývá Livinský (2007), který poukazuje na komplikované postavení ukrajinských migrantů jak v hostitelské zemi, tak ale i v domácí. Markov (2009) se zabývá charakterem ukrajinské migrace do Česka a pozitivy, které to přináší. Leontiyeva (2005) a Janská (2007) charakterizují pracovní uplatnění v Česku především jako dělnické pozice. Vollmer a kol. (2010) konkretizuje tyto pozice nejčastěji do oblasti sekundéru.

Neméně důležitou součástí studia cizinců v Česku je jejich prostorové rozmístění. Prostorovému rozmístění cizinců na území Česka se věnuje Čermáková (2005). Za zásadní komplikaci při zkoumání dané problematiky považuje problém s kvalitou a podrobností datové základny, která je mnohdy neúplná a nekvalitní a nelze tak plně využívat. Tuto problematiku způsobují např.: legislativní změny nebo nezjištěná nelegální migrace (Čermáková, 2005). Čermák a Janská (2011) docházejí k závěrům, že rozmístění cizinců v Česku je krajně nerovnoměrné a jejich vnitřní mobilita je několikanásobně vyšší než u majoritní společnosti. Za primární imigrační centrum je považována Praha.

Otázkou remitencí a ekonomických aspektů pracovní migrace se zabývají Stojanov, Strielkowski a Drbohlav (2011). Nelze jednoznačně určit, zda-li jsou remittance pozitivním, či negativním jevem. Díky penězům posílaným ze zahraničí do své domoviny sice dochází ke snižování ekonomických a sociálních nerovností, na

druhou stranu nemusí docházet k potřebným strukturálním změnám ve státě v důsledku remitencí. V souvislosti s remitencemi a migrací z východní Evropy vznikla případová studie pro Ukrajince v Česku (Strielkowski, Glazar, Weyskrabová, 2012).

Pojmem multikulturalismus se zabývají Skarupská (2008) a Kymlicka (2012). Ten považuje multikulturalismus za součást revoluce v otázce lidských práv. Autoři, kteří se zabývají tématem stereotypů a předsudků jsou např. Buryánek (2013) nebo Disman (2002), který tvrdí, že postoj je nevzniká náhodně, naopak vzniká dlouhodobým vývojem. Chaloupková a Šalamounová (2006) přibližují typické faktory, které ovlivňují názory majority na minoritu. Leontiyeva (2011) zkoumá základní problematiku výběrových šetření ve vztahu k respondentům. To rozvádí Vávra (2009), který poukazuje na problém pojmu „social desirability“, kdy se lidé přiklání ke společensky korektnějším odpovědím.

3 Vybrané charakteristiky Ukrajiny

Cílem kapitoly je charakteristika aspektů, které tvoří z Ukrajiny typicky emigrační zemi Evropy. Hlavním tématem je popsat zemi dle vybraných socioekonomických či demografických podmínek, které vedou k tomu, že migrační toky z Ukrajiny do ostatních států čítají až milióny domácích obyvatel.

3.1 Socioekonomické charakteristiky

Ukrajina nepatří mezi ekonomicky silné státy a ve své historii, kdy byla součástí jiných státních celků, ani nikdy nepatřila. Dlouhou dobu byla součástí SSSR a byla považována za tzv. „obilnici Evropy“. Po rozpadu SSSR má stále nejtěsnější hospodářské vazby se státy SNS a především s Ruskem (brittanica.com, 2013).

Tab. 1: Vybrané ekonomické ukazatele Ukrajiny v období 2008-2012

	2008	2009	2010	2011	2012
HDP, růst/pokles (%)	2,1	-15	4,2	5,2	0,2
HDP/ob. (€)	2743	1787	2267	2621	2995
Inflace, roční růst (%)	22,3	12,3	9,1	8	0,6
Nezaměstnanost (%)	3	1,9	2	1,8	1,8

Zdroj: businessinfo.cz, 2013

Dle oficiálních statistik je na Ukrajině velmi nízká nezaměstnanost, což ukazuje i Tab. 1. V roce 2012 byla její hodnota 1,8 %. Tato hodnota je však zkreslena několika faktory. Ukazuje pouze množství skutečně registrovaných a nebere v potaz šedou ekonomiku, jež v sobě skrývá velké množství pracovních příležitostí. Metodika výpočtu nezaměstnanosti se neshoduje s mezinárodním standardem. S využitím metodiky Mezinárodní organizace práce by se nezaměstnanost pohybovala okolo 10 % (businessinfo.cz, 2013).

Tab. 2: Struktura HDP na Ukrajině v období 2008 - 2012

	2008	2009	2010	2011	2012
Průmysl (%)	32,6	23,3	25,7	24,2	22
Stavebnictví (%)	4,3	2,3	2,6	3,1	2,7
Zemědělství (%)	9,8	7,8	7,3	8,3	7,9
Služby (%)	53,3	66,6	64,4	64,4	67,4

Zdroj: businessinfo.cz, 2013

Z Tab. 2 vyplývá, že největší měrou se na vytváření struktury HDP podílí sektor služeb s 67,4% zastoupením. Typickými oblastmi služeb na Ukrajině jsou doprava, telekomunikace a trh s nemovitostmi. V hodnoceném období 2008-2012 sektor zaznamenal více než 10% nárůst. Naopak průmysl se v tomto období propadl z 32,5 % v roce 2008 na 22 % v roce 2012. Další sektory stavebnictví a zemědělství zaznamenaly mírný 1-2% pokles na struktuře HDP (businessinfo.cz, 2013). Dle webového portálu České spořitelny (2012) se míra nezaměstnanosti pohybovala v roce 2011 okolo 8 %. K roku 2011 byla průměrná měsíční mzda na Ukrajině 238 eur (csas.cz, 2012).

3.2 Sociodemografické charakteristiky

Od vzniku samostatné Ukrajiny dochází k poklesu počtu obyvatel z 52 miliónů na současných 45 miliónů obyvatel. Důvodem jsou nízká hrubá míra porodnosti a vysoké procento emigrantů. Ti opouštějí zemi převážně kvůli ekonomickým důvodům, což je typické především pro západní Ukrajinu (Düvell, 2007). Populační přírůstek na Ukrajině se pohybuje v záporných hodnotách. Mezi lety 1996 – 2006 byl populační přírůstek – 0,6. V roce 2008 dokonce vzrostl na -0,8 (mighealth.net, 2013). Následně však došlo k poklesu v roce 2011 na -0,6 (mighealth.net, 2013). Naděje dožití při narození na Ukrajině se pohybuje k roku 2011 okolo věku 66 let pro muže a 76 let pro ženy (ČSÚ, 2013) a je ovlivňována špatnou zdravotní situací ve státě. Významným problémem je pak rozšíření onemocnění AIDS na Ukrajině. Odhaduje se, že počet nakažených tímto onemocněním se k roku 2005 pohyboval okolo 1,4 % (data.unaids.org, 2008).

Ukrajina není národnostně homogenním státem. Ukrajinci tvoří 77 % obyvatel. Jak vyplývá z historicko-politických vazeb, nejpočetnější minoritu tvoří Rusové s 17 %. Dalšími méně početnými minoritami jsou obyvatelé sousedních zemí, nejvíce tedy Bělorusové, Poláci, Moldavané a Krymští Tataři (Düvell, 2007).

3.3 Zařazení Ukrajiny v kontextu Evropy

Význam názvu země Ukrajina znamená v překladu ze slovanských jazyků, odkud tento název pochází, „země na hranicích“, „pohraničí“ či „okrajové území“ (Düvell, 2007). Jedná se o z hlediska politického, kulturního a geografického významu přesné a vhodné pojmenování v evropském kontextu. Ukrajina leží na křižovatce mezi

státy Evropské unie na západě a Ruskem na východě. Určit polohu Ukrajiny v rámci Evropy lze z historicko-politických, ekonomických a geografických hledisek.

Obr. 1: Geografická poloha Ukrajiny v rámci Evropy

Zdroj: hoernersburg.net, 2013

Obr. 1 názorně ukazuje geografickou polohu Ukrajiny. Jedná se o stát ve východní Evropě, jehož sousedy na západě a jihozápadě jsou státy Evropské unie (Polsko, Slovensko, Maďarsko a Rumunsko) a Moldavsko. Na severu a východě sousedí s Běloruskem a Ruskem. Jih Ukrajiny lemuje Azovské a Černé moře, které jsou odděleny Krymským poloostrovem. Z geografického hlediska tedy Ukrajina leží na pomezí střední a východní Evropy. O Ukrajině se ale především hovoří jako o státu z východní Evropy. To je způsobeno historickými a politickými událostmi, ale zároveň i současnou ekonomickou situací. Až do rozpadu SSSR v roce 1991, kdy Ukrajina získala nezávislost, byla vedle dalších republik součástí sovětského bloku nacházejícího se na rozmezí dvou kontinentů. Po rozpadu SSSR se Ukrajina stala jedním z zakládajících členů SNS, mezi jehož hlavní aktivity patří koordinace obchodních, finančních, legislativních a bezpečnostních otázek (rusko-info.cz, 2013).

4 Historie česko-ukrajinských vztahů do roku 1989

První zmínky o ukrajinském obyvatelstvu na území českých zemí sahají až do 16 a 17. století, kdy na naše území přicházeli především studenti, jejichž vzdělávací nároky nemohly být plně naplněny v jejich domovině, a také vojáci, kteří se stávali žoldáky v armádě. K většímu objemu migrace ukrajinského obyvatelstva došlo po připojení části Haliče a Bukoviny (historická území nacházející se na rozhraní Polska, Slovenska a Ukrajiny a mezi jižní Ukrajinou a severním Rumunskem) k státnímu celku Rakousko-Uhersko (Leontiyeva, 2005). Charakter tehdejší migrace zůstal podobný té předchozí. Jednalo se především o studenty a vojáky, ale začalo přibývat i sezónních dělníků (Leontiyeva, 2005). Koncept mezinárodní pracovní migrace se sezónním charakterem tak lze pozorovat již v období vlády habsburské dynastie.

V průběhu 19. století počali do Čech přicházet členové ukrajinské inteligence (především z oblasti Haliče), kteří byli nuceni (mnohdy z politických důvodů) opustit domovinu. Jejich cílem bylo ve většině případů i možnost studia na českých univerzitách (Zilynskyj, 2001). Charakter jejich migrace měl však i další typy. Z hlediska vojenského migrovalo ukrajinské obyvatelstvo do oblastí Sudet, Ostravska a Chocenska. Z hlediska dělnického a pracovního charakteru migrace směřovali především na Ostravsko. Právě tuto cílovou oblast lze přikládat i blízké geografické vzdálenosti Haliče a Slezska (Zilynskyj, 2001).

V průběhu 19. století vycházel na českém území ukrajinský tisk a literatura. Národní obrození, které probíhalo na území českých zemí, bylo vzorem pro haličské a bukovinské Ukrajince, kteří sami hledali cesty, kterými by se měli ubírat za účelem vytvoření suverénního celku (Ministerstvo zahraničních věcí, 2012).

Po 1. světové válce a rozpadu Rakouska-Uherska, které bylo vnitřně heterogenizovanou zemí dle národnosti, došlo 28. října 1918 ke vzniku samostatného Československa. Podkarpatská Rus stala vedle Čech, Moravy, Slezska, Slovenska, Židů a téměř 3 miliónové skupiny Sudetských Němců součástí samostatného Československa i díky demokratickým principům T. G. Masaryka (Velvyslanectví Ukrajiny v České republice, 2013). V tehdejší Československu byl významným problémem tzv. „západo-východní gradient“, kdy docházelo k nevyrovnané situaci např. v úrovni školství nebo hospodářství.

Z důvodu posílení a zlepšení školního systému přišly do oblasti vyučovat stovky českých učitelů. Na území Podkarpatské Rusi však odcházeli i vojáci, podnikatelé úředníci a policisté (Ministerstvo zahraničních věcí, 2012).

Těžkým obdobím pro ukrajinskou společnost bylo období nacistické okupace, během níž docházelo k častým represím (Leontiyeva, 2005). Během 2. světové války došlo zároveň k další vlně ukrajinské migrace do Československa. Tento migrační proud byl způsoben okupací Ukrajiny sovětskou armádou. Obyvatelstvo se snažilo dostat co nejvíce na západ a Československo bylo pro tento proud pouze tranzitní zemí. K emigraci se připojili i již dříve příchozí Ukrajinci, jelikož podléhaly častým represím ze strany nacistické okupace (Leontiyeva, 2005).

Únorový komunistický puč roku 1948 situaci Ukrajinců v Československu nezlepšil. Hlavním důvodem byla především orientace tehdejšího režimu a vlády na východ k SSSR. Došlo k potlačení tradičního kulturního života ukrajinského obyvatelstva v Československu, jehož základy byly položeny ve 20. až 30. letech 20. století. Kulturní život pak Ukrajincům zajišťovaly pouze organizace, které byly schváleny komunistickým režimem (Leontiyeva, 2005).

Světlým obdobím ukrajinské společnosti bylo období před rokem 1968 (mezikulturnidialog.cz, 2013). Situace se poměrně uvolnila a došlo i k založení organizací, které se svou činností jasně a kriticky vymezovaly vůči SSSR. Po intervenci vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 však došlo k dalšímu tvrdému potlačení společenského a kulturního života Ukrajinců a zrušení zájmových organizací. To vedlo k další vlně migrace ukrajinského obyvatelstva dále na západ. V roce 1969 došlo k povolení řecko-katolické farnosti (zakázáno 1950), což byla až do roku 1989 jedna z mála možností ukrajinského kolektivního společensko-kulturního vyžití v Československu (multikulturnidialog.cz, 2013).

Hlavními motory ukrajinské migrace, ve které hrálo roli Československo, tak zůstávají připojení Podkarpatské Rusi k Československu, kdy šlo o migraci dobrovolného charakteru a mnohdy i obousměrného ve smyslu příchodů českých obyvatel na ukrajinské území z nejrůznějších důvodů. Charakter nedobrovolné migrace pak způsobila nacistická a sovětská okupace, jejímiž důsledky byly nové vlny ukrajinských migrantů proudících dále na západ a zároveň asimilace těch Ukrajinců, kteří zůstali na území Československa a byli nuceni čelit represím ze strany komunistické vlády a během let se tak zcela vmísili do české společnosti.

5 Ukrajinská migrace po zisku nezávislosti

V průběhu 90. let 20. století došlo k významným politickým transformacím ve světě, ale především na Ukrajině a ve východní Evropě. Mezinárodní migrace se stala novým trendem provázejícím nově získanou nezávislost Ukrajiny. Charakter migračních toků byl během doby pozměněn. Od tradičních vazeb, a tudíž i migračních směrů zaměřených především na východ do Ruska, se směr migrace se vlivem nových geografických, ekonomických a právních podmínek přesunul na západ s preferencí evropských států (Malynovská in Drbohlav, 2008).

Dle Düvella (2007) patří mezi současné atraktivní oblasti pro ukrajinskou migraci především Rusko (stále přetrvávající tradiční vazby), Polsko, Itálie, Portugalsko, Španělsko nebo Česko. Řádově se počet ukrajinských migrantů počítá od několika miliónů v Rusku po statisíce v dalších výše zmiňovaných státech (Drbohlav, 2008). Srovnatelné počty Ukrajinců s Českem jsou dle Drbohlava (2008) v Itálii nebo Portugalsku.

5.1 Ukrajinská migrace do vybraných evropských zemí

Jak uvádí Malynovská in Drbohlav (2008), ukrajinská migrace počala nabývat na objemu se ziskem nezávislosti Ukrajiny v 90. let 20. století a měnit do té doby tradiční směry migračních proudů z východu na západ. Cílem mnoha Ukrajinců se z především ekonomických důvodů staly státy jižní a západní Evropy s vyspělejší ekonomikou.

Düvell (2007) uvádí, že jedním z nových směrů migrace je např. do Portugalska. Z geografického pohledu se jedná o migraci přes téměř celý evropský kontinent. Problematikou Ukrajinců v Portugalsku se zabývají Marques a Góis (2007). Portugalsko bylo dlouhou dobu (stejně jako Česko) emigračním státem. Změny nastaly až od 80. let 20. století, kdy počalo docházet k prvním vlnám migračních proudů, které byly až do počátku 21. století na nízké úrovni. Do země proudili především obyvatelé z portugalsky mluvících zemí. Od počátku 21. století se začali migranti z východní Evropy, a tedy i Ukrajinci, dostávat svým počtem a významem do popředí. Tento trend je zajímavý i z toho důvodu, že do té doby nelze poukázat na nějaké významnější vytvořené migrační prostředí právě pro příchozí z východní Evropy. Charakteristika ukrajinské migrace (a obecně migrace z východní Evropy) byla především

ekonomického charakteru, který vyplýval z rozdílnosti ekonomik těchto dvou oblastí. Ekonomickým sektorem, kam směřuje většina Ukrajinců v Portugalsku, je stavebnictví. Zvýšený zájem migrantů o Portugalsko na konci 90. let 20. století podporovaly i tehdejší procesy regularizace nelegálních migrantů a vstup země do Schengenského prostoru.

Marques a Góis (2007) dále uvádí, že velmi zajímavým faktem je to, že ukrajinská migrace (a obecně tedy i migrace z východní Evropy) do Portugalska nezapadá do jakýchkoliv typických faktorů ovlivňujících imigraci do vybrané země. Portugalsko se zeměmi východní Evropy nemělo společnou historii, kulturní a jazykovou blízkost, či koloniální minulost. Co tedy způsobilo migraci Ukrajinců do Portugalska? Marques a Góis (2007) uvádí, že situaci významně ovlivnil vznik organizací, které byly částečně aktivní i na Ukrajině a jejich hlavním cílem byl migrace obyvatelstva jako jejich podnikání. Portugalsko pro migranty přiblížily jako atraktivní především z toho důvodu, že právě na konci 90. let 20. století docházelo k již výše zmiňovaným regularizacím nelegálních migrantů a pracovních imigrantů. Neočekávané vlny migrantů z východní Evropy pozměnily předpokládanou tvář migrantů v Portugalsko a v rámci evropského migračního systému je tak Portugalsko chápáno jako imigrační stát.

Dalším významným státem z hlediska imigrace ukrajinského obyvatelstva je Itálie. Dle Montefusco (2008) směřují do Itálie především Ukrajinci ze západní části země, která má historicky a kulturně blíže ke střední Evropě. Ukrajinská migrace do Itálie počala v polovině 90. let 20. století a vysokého nárůstu dosáhla od počátku 21. století. V roce 2006 žilo v Itálii dle Montefusco (2008) téměř 200 tisíc občanů Ukrajiny a stali se tak jedněmi z nejvíce početně zastoupených občanů ze zemí mimo Evropskou Unii. Stejně jako v Česku, i v Itálii je problematika s odhadem celkového počtu Ukrajinců v zemi. Montefusco (2008) uvádí, že jejich počet může dosahovat až stejného počtu legálně usazených migrantů. Pro Česko vyslovil podobnou myšlenku stanovení celkového počtu Ukrajinců, který se v legální i nelegální sféře může pohybovat na stejné hodnotě, Drbohlav (2010).

Zajímavým faktem je to, že valnou většinu migrantů z Ukrajiny do Itálie tvoří ženy. Dle Montefusco (2008) tvoří ženy 84,6 % migrantů z Ukrajiny. Typickým migrantem je tak žena ve věku mezi 35-45 lety, vdaná, pocházející ze západní Ukrajiny a mnohdy i s univerzitním vzděláním. Nejčastějším pracovním uplatněním jsou pak práce v domácnosti nebo pečovatelky. Odchod žen má často za následek vyrůstání dětí

bez mateřského vzoru. Pro tuto situaci z hlediska dětí lze použít výraz „společenský sirotek“. V Itálii došlo na konci 20. století a počátku 21. století také procesům regularizace, které vedly k zvyšujícímu se trendu imigrace.

5.2 Ukrajinská migrace do Česka a její aspekty

Dle Drbohlava (2008) směr migrace Ukrajinců závisí na tom, z jaké oblasti migrant pochází. Z východu a jihu směřují především do Ruska a na východ. Do střední a západní Evropy, tedy i do Česka, míří především obyvatelé Zakarpatského regionu. Do Česka míří z této oblasti odhadem až 150 000 migrantů.

Webový portál demografie.info (2013) považuje za 2 základní migrační směry z jihu na sever a z východu na západ. Tento trend lze potvrdit i na příkladu migrace z Ukrajiny do západní části Evropy, a tedy logicky i do Česka (viz Obr. 2).

Obr. 2: Vzájemná geografická poloha Česka a Ukrajiny v Evropě

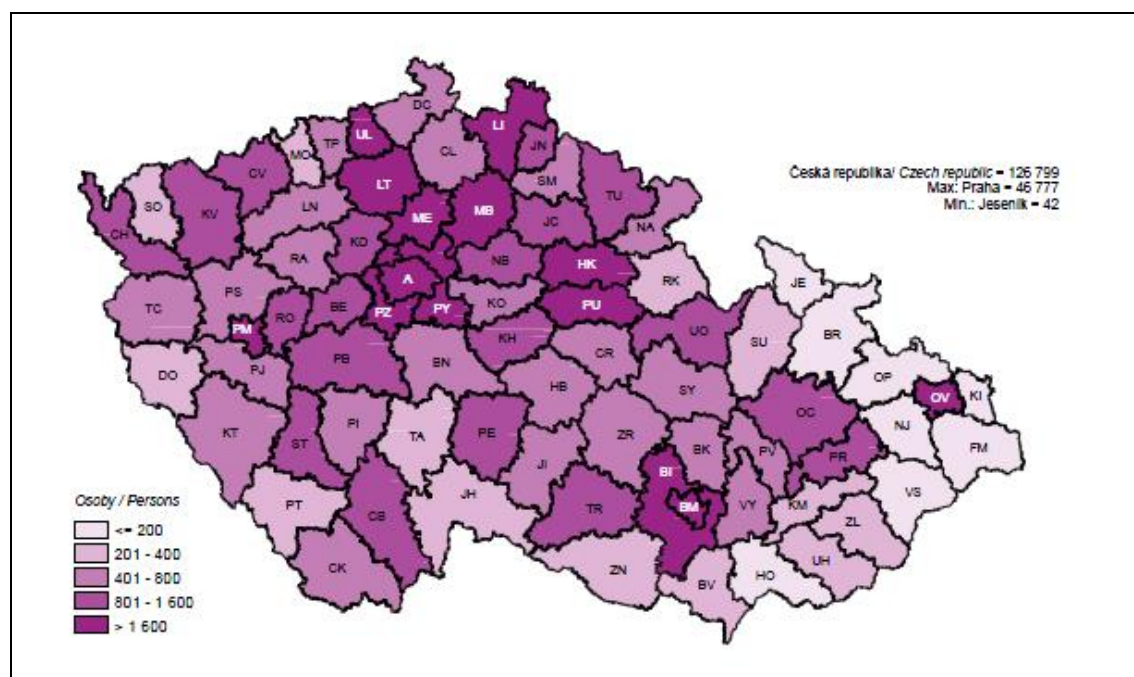
Zdroj: commons.wikimedia.org, 2013

Česká republika i Ukrajina leží na evropském kontinentu ve střední a východní části. Jejich společnými sousedy jsou Polsko a Slovensko. Geografická vzdálenost je velice blízká. Důležitá je pro příchozí i velká kulturní a jazyková podobnost (Leontiyeva, 2005). Spolu se s lepší ekonomickou situací Česka tak lze pozorovat nejdůležitější důvody, které vedou ukrajinské obyvatelstvo k migraci právě do Česka.

5.2.1 Prostorové rozmístění Ukrajinců a cizinců v Česku

Dle ČSÚ (2013) k datu 31.12.2011 žilo v Praze 49 965 osob s ukrajinským státním občanstvím. Obr. 3 potvrzuje fakt, že Praha je primární cíl ukrajinské migrace do Česka. Téměř jedna pětina z Ukrajinců žijících v Praze žije na území Prahy 9 (ČSÚ, 2013). V okresech Středočeského žije 18 159 osob s ukrajinským státním občanstvím (ČSÚ, 2013). Nejvyšší koncentrace Ukrajinců je v okresech Praha-západ, Praha-východ, Mělník a Mladá Boleslav. Blízká dostupnost Prahy a zároveň levnější bydlení, ač za cenu delšího dojíždění do zaměstnání, jsou často východiskem pro mnoho Ukrajinců, kteří chtějí minimalizovat své životní náklady a tím navyšovat zisk. Praha zastává majoritní podíl na pracovním trhu. Janská a Čermák (2011) dochází k závěrům, že cizinci (tedy i Ukrajinci) se tak na příkladu Prahy a jejího zázemí ve Středočeském kraji (především okresy Praha-východ a Praha-západ) mohou stát součástí suburbanizačních procesů.

Obr. 3: Prostorové rozmístění Ukrajinců v Česku v roce 2007

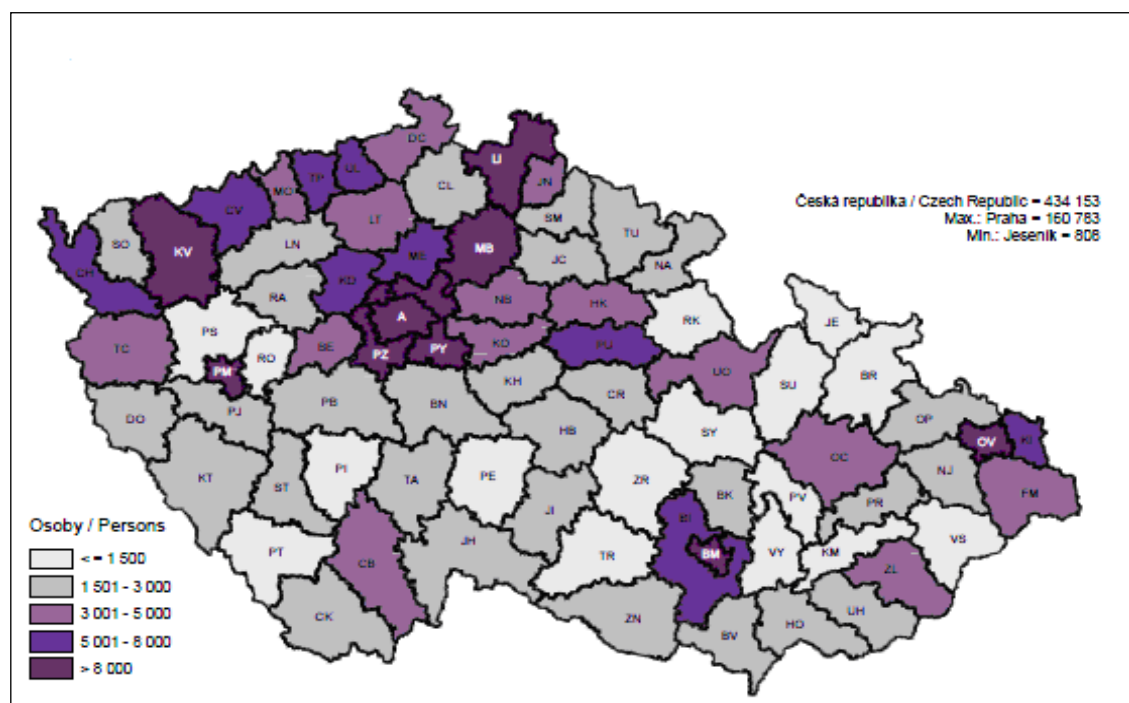

Zdroj: ČSÚ, 2007

Obr. 3 dále dokládá zvýšený zájem osob s ukrajinským státním občanstvím o okres Ústí nad Labem, který těsně sousedí s Německem. Čermáková (2005) uvádí, že období 1996-2004 nebyly pro cizince příliš atraktivní ty okresy, které leží při hranicích s Polskem a Slovenskem. Obr. 3 představuje, že tento trend platí i pro občany s ukrajinským státním občanstvím v pozdějším období. Výjimku v této oblasti tvoří

okres Ostrava, který v daném období zaznamenává vysokou koncentraci osob s ukrajinským státním občanstvím. Čermáková (2005) také tvrdí, že ekonomičtí migranti, jakými Ukrajinci v Česku jsou, mají tendence k územní koncentraci do hospodářsky silných regionů. Mezinárodní a vnitrostátní migrace v Česku je podmíněna ekonomickým potenciálem regionu. Janská a Čermák (2011) tvrdí, že rozložení cizinců v Česku je krajně nerovnoměrné. Obr. 4 toto tvrzení dokazuje. Dominantními imigračními oblastmi jsou velká města s majoritním zastoupením Prahy, dále pak Plzeň, Brno či Ostrava. Z hlediska vertikální a horizontální struktury lze hovořit o tom, že cizinci obecně spíše směřují do městských typů sídel. Důvody jsou nejvíce ekonomického charakteru. Tento trend platí i pro Ukrajince. Nepříliš se vyskytují v oblastech v těsné blízkosti polských a slovenských hranic s výjimkou Ostravy jako potenciálního ekonomického cíle s možným pracovní příležitosti. V období 1996-2004 uvádí Čermáková (2005) zvýšený zájem cizinců o bydlení v okresech při hranicích s Německem a Rakouskem (starými členy EU). Obr. 4 vztahující se k roku 2011 poukazuje na stálou atraktivnost při hranicích nyní již především s Německem na území severozápadních Čech.

Obr. 4: Prostorové rozmístění cizinců v Česku v roce 2011

Zdroj: ČSÚ, 2013

Při porovnání české populace a populace cizinců v Česku z hlediska prostorového rozložení dochází Drbohlav (2010) k závěru, že rozložení cizinců je více nerovnoměrné. Základní rysy nynějšího rozložení cizinců jsou utvářeny preferencí velkých měst a jejich zázemí. Za hlavní faktory považuje Drbohlav (2010) geografickou polohu sídla a jeho pozici v sídelní hierarchii.

Migračně přitažlivější jsou pro cizince spíše Čechy než Morava a Slezsko. Na východě republiky je typický spíše nižší počet cizinců a jedinými lokalitami, které pociťují zvýšený počet cizinců, jsou okresy Ostrava a Brno a jeho zázemí.

V otázce počtu cizinců v Česku lze použít tzv. východo-západní gradient (Drbohlav, 2010), kdy počet cizinců na 1000 obyvatel roste směrem od východních hranic k západním. V rámci Čech je imigračně nejatraktivnější oblastí Praha a její okolí. Cizinci spíše preferují severní část Čech před jižní. Dle Drbohlava (2010) mohou být důvody zahraniční investice do automobilového průmyslu (viz okres Mladá Boleslav), které vytvářejí dostatek pracovních míst. Obr. 3 dokazuje zvýšenou koncentraci ukrajinského obyvatelstva právě na Mladoboleslavsku. Vysokou koncentraci cizinců zaznamenává i okres Karlovy Vary, kde žije primárně ruská menšina.

5.2.2 Vývoj počtu Ukrajinců v Česku v porovnání s cizinci

Po pádu železné opony se Česko začalo více dostávat ze své národnostně homogenní ulity a zvykalo si na nádech kosmopolitního státu. Cizinci se postupem času staly součástí Česka a české společnosti, kde jim v současnosti patří významné místo, které nelze z důvodu budoucího vývoje přehlížet a považovat za nevýznamné.

Cizince na území Česka lze dle Janské a Čermáka (2011) rozdělit na dvě základní skupiny. První z nich tvoří přistěhovalci z EU a zámoří, kteří obsazují kvalifikovaná místa na pracovním trhu. Druhou skupinu pak tvoří migranti především z bývalého Sovětského svazu, kteří si usazují na nízkých pracovních pozicích.

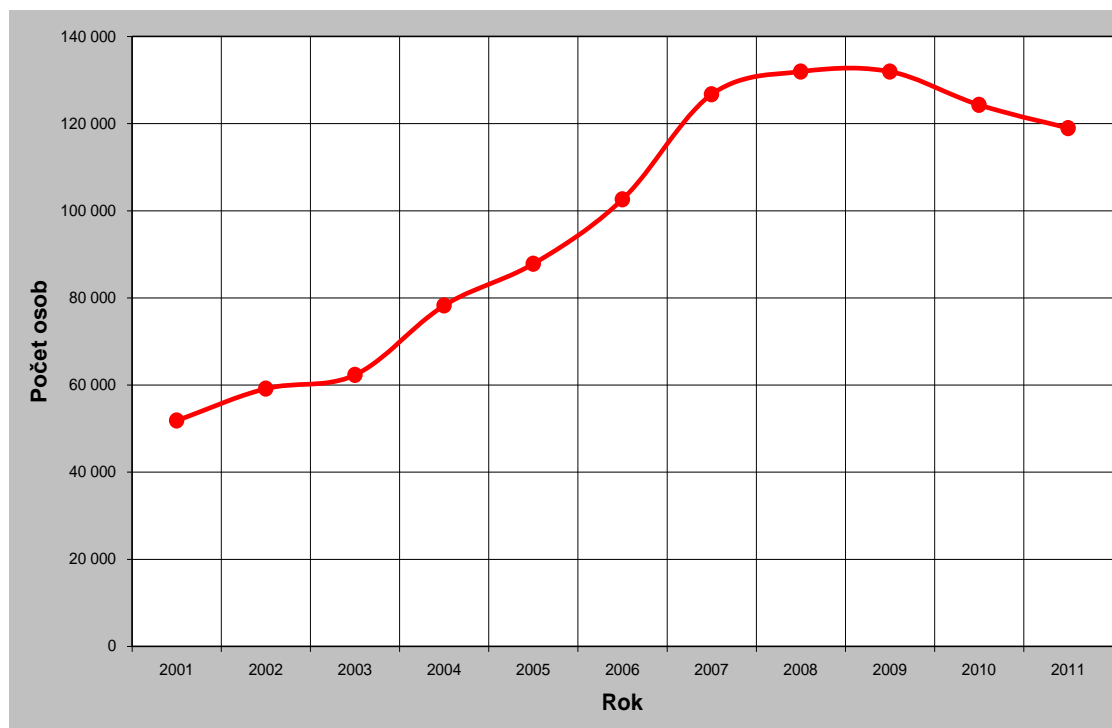
Pojem cizinec je v Česku definován dle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky ve znění pozdějších předpisů. Cizincem se rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie. V anglických textech existují ekvivalenty pojmu „státní občanství“. Jedná se o výrazy „citizenship“ nebo „nationality“. V okamžiku nabytí státního občanství České republiky již není inkriminovaná osoba v České republice cizincem. Taková osoba se stává případně součástí příslušné národnostní menšiny a středem zájmu organizací

a institucí pečujících o život národnostních menšin v ČR (Koncepte výběru a zpracování statistických údajů spojených s migrací a integrací cizinců 2010, 2013).

Od předchozího SLBD 2001 se počet obyvatel zvýšil o 332 154 na 10 526 214 (ČSÚ, 2011). K datu 31.12.2011 žilo dle Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra České republiky na území Česka 427 291 cizinců (ČSÚ, 2012).

Dle předběžných výsledků SLBD 2011 prováděném Českým statistickým úřadem činí oficiální počet osob na našem území s ukrajinským státním občanstvím 117 810. Jedná se o nejpočetnější skupinu obyvatel s jiným než českým státním občanstvím. Obr. 5 zobrazuje vývoj počtu Ukrajinců v Česku.

Obr. 5: Vývoj počtu Ukrajinců v Česku v období 2001-2011

Zdroj: ČSÚ, 2013

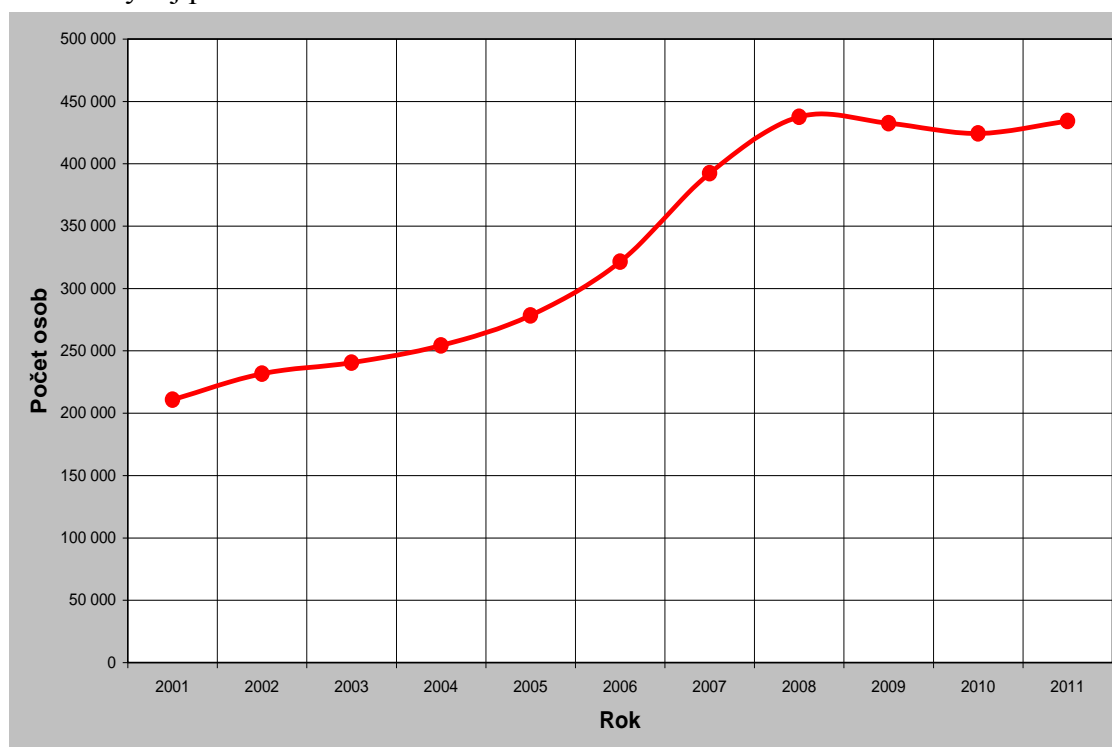
Drbohlav (2008) charakterizuje Ukrajince na území Česka. Jedná se jak o Ukrajince, kteří již získali české státní občanství, o nelegální pracovní migranty, kterým vypršely nejrůznější druhy pobytů, a i přesto na našem území zůstali, ale i o migranty, kteří již na území Česka přišli nelegálně. Dalším faktorem, který ovlivňuje již tak dosti složitou problematiku zjištění počtu cizinců na našem území, v tomto případě tedy Ukrajinců, je fakt, že vyplnění kolonky národnost ve sčítacím archu při SLBD záleží čistě jen na samotném respondentovi z toho důvodu, že se jedná o údaj

dobrovolný. Leontiyeva (2005) se domnívá, že celkový počet Ukrajinců na území Česka by mohl být až dvojnásobný. Oficiální statistiky neberou v potaz nelegální migraci.

Ze 182 světových zemí, jejichž příslušníci jsou na území Česka, má Ukrajina na českém území nejpočetnější skupinu obyvatel (SLBD, 2011). Oproti SLBD 2001 se jejich počet zvýšil z 20 628, což je 471% nárůst. Vyšší nárůst má pouze Německo s 504,4 % na současných 20 780 osob. Absolutní počet osob je tedy mnohem nižší než u Ukrajinců.

Druhou nejpočetnější skupinou osob s cizím státním občanstvím jsou Slováci (84 380), dále pak Vietnamci (53 110), Rusové (36 055) a Němci (20 780). Cizinci dle SLBD 2011 tvoří 4,1 % obyvatel České republiky (SLBD, 2011).

Obr. 6: Vývoj počtu cizinců v Česku v období 2001-2011

Zdroj: ČSÚ, 2013

Počet cizinců se od počátku 90. let 20. století na území Česka dlouhodobě a poměrně prudce zvyšoval až na současné hodnoty. Z výsledků SLBD 2011 vyplývá, že počet obyvatel České republiky roste. Neroste však především přirozenou reprodukcí českého obyvatelstva. Hlavní podíl na zvyšujícím se počtu obyvatel má příchod cizinců (ČSÚ, 2013). Na Obr. 6 v období 2008 – 2010 lze pozorovat trend snižování počtu cizinců na území Česka. Obr. 5 dokazuje, že tento trend platí i pro konkrétní skupinu

Ukrajinců. Webový portál demografie.info (2013) vysvětluje tento trend jako dopad ekonomické krize, která postihla na konci první dekády tohoto tisíciletí prakticky celý svět.

Pro bližší porovnání cizinců a majority v Česku lze využít věkové pyramidy, které nám zobrazují rozložení obyvatelstva dle věku a pohlaví. V Příloze 1 je zobrazena věková pyramida Česka. Vzhledem k historickému vývoji má nepravidelnou věkovou strukturu. Z důvodu dlouhodobě nízké plodnosti a prodlužování naděje dožití při narození dochází k procesu demografického stárnutí, kdy se mění relativní zastoupení obyvatelstva ve věkových skupinách. Dětská složka nedosahuje hodnot složky postreprodukční a nedochází tak k obnově populace přirozenou. V populaci má větší zastoupení ženská složka s 51 %, mužská pak má 49 %. (Svobodová, 2012). Dle webového portálu regionalnirozvoj.cz (2013) lze tedy do budoucna očekávat snižování počtu obyvatel v dětské složce a naopak logické zvyšování počtu obyvatel postreprodukční složky, což bude mít za následek zvyšování nároků na důchodové, zdravotní a sociální služby.

Dle Janské a Čermáka (2011) odpovídá věková pyramida cizinců v Česku typu ekonomicky podmíněné migrace. Více než polovina osob je soustředěna ve věkové skupině 20-39 let a zastoupení dětské a postreprodukční složky je tak velmi nízké. Z věkové pyramidy cizinců vyplývá, že základní charakteristikou cizinců v Česku je obecně mladší věková struktura a převaha mužské složky. Leontiyeva (2005) charakterizuje nejčastější skupinu příchozích Ukrajinců jako mladé muže v produktivním věku, což zapadá do schématu věkové pyramidy.

5.2.3 Aspekty ukrajinské migrace do Česka

Studovat minority v cizí zemi lze z několika pohledů. Majoritní společnost vnímá Ukrajince především jako levnou pracovní sílu. Jak ale vnímají pracovní migranty na Ukrajině? Livinský (2007) dochází k názoru, že ani v mateřské není postavení pracovních migrantů jednoduché. Ač na jednu stranu podporují pracovní migranti (užívá se i označení „zarobitčan“) ukrajinskou ekonomiku v podobě remitencí a svým odchodem snižují nezaměstnanost, v rámci společnosti se po svém návratu mohou stávat objektem závisti, což vyvolává konflikty. Stojanov, Strielkowski a Drbohlav (2011) zkoumají problematiku remitencí. Peníze posílané z Česka na Ukrajinu snižují sociální a ekonomické nerovnosti, ale mohou vést k tomu, že potřebná změna na Ukrajině neproběhne v důsledku těchto finančních dotací. Livinský (2007) se

dále domnívá, že pobyt Ukrajinců mimo svou domovinu vede k jejich větší informovanosti, zisku finančních prostředků či know-how. Zisk finančních prostředků vede obecně k investicím na Ukrajině (Markov, 2009). Tyto aspekty pak vedou navráťivší se migranty k tomu, že mohou např. začít podnikat nebo zakládat firmy na Ukrajině.

Markov (2009) považuje ukrajinskou migraci za cyklickou. Výrazem cyklická se rozumí proces, kdy se alespoň na část roku vrací pracovníci do své domoviny. Ukrajinci v průběhu pracovního období v Česku zůstávají v kontaktu s rodinnými příslušníky.

Jaké jsou hlavní důvody ukrajinské migrace do Česla? Mezi základní mechanismy vedoucí k masové migraci Ukrajinců mimo svou domovinu, považuje Janská (2004) nevyhovující stav ukrajinské ekonomiky a nízkou životní úroveň ukrajinského obyvatelstva. Tuto problematiku lze chápat jako jeden ze základních negativních „push“ faktorů vedoucích k opuštění země za účelem nalezení lepších podmínek.

Leontiyeva (2005) i Janská (2007) charakterizují pracovní uplatnění Ukrajinců v Česku převážně jako dělnické pozice, kde není potřeba kvalifikace a vzdělání. Leontiyeva (2005) dále poukazuje na kontrastní situaci mezi vzdělanostní strukturou a skutečnou povahou zaměstnání Ukrajinců na českém pracovním trhu, kdy zaměstnání mnohdy neodpovídá úrovni vzdělání. Markov (2009) uvádí, že ukrajinští migranti bývají nejčastěji pracovní zapojeni do oblasti sekundéru. Zpravidla pracují ve stavebnictví, zemědělství či úklidových službách (Vollmer a kol., 2010).

Pracovní migrant, který opouští svou domovinu za cílem výdělku peněz a zlepšení životní a finanční situace svých příbuzných se soustřeďuje především na zaměstnání (i na úkor vlastního kulturního života v cizí zemi) a často tak dochází k jejich vykořisťování a ke vzniku pracovních agentur zprostředkovávajících zaměstnání pro cizince, které lze souhrnně označit jako „klientský systém“. Pro českého občana je praxe těchto agentur často nepředstavitelná. Praktiky jsou mnohdy za hranicí zákona. Typické je zadržování dokladů, pasů, neproplácení odpracovaných hodin či přemrštěných poplatků za zprostředkování práce (Nekorjak, 2009).

6 Postoj majority k minoritě

Od 90. let minulého století se počet cizinců na území Česka zvyšuje. Vznikají tak nové národnostní a etnické menšiny, z nichž početně nejvýznamnější je ukrajinská. Jejich počet však není natolik vysoký jako v imigračně typičtějším státech světa.

Společně s příchodem minorit do příslušné majoritní společnosti zcela jistě dochází ke konfliktům vznikajícím z rozdílnosti povah, chování, jazyka a kultur jednotlivých etnik či národů. Hlavními tématy diskuze nově vzniklé problematiky jsou pak pojmy minorita, majorita, jejich vzájemné soužití a multikulturalismus.

6.1 Problematika definice pojmů majorita a minorita

Majorita je v základním slova smyslu většinová populace v daném státě. Nemusí to však být výhradně početně většinová populace. Jedna či více minorit ve státě mohou být populačně několikanásobně větší, a i přesto jsou chápány jako minorita. Konkrétním příkladem může být situace v Jihoafrické republice v období apartheidu (britannica.com, 2013)

Problematika národnostních menšin v Česku je diskutovaným tématem. Obecně je vnímání této problematiky spíše negativní vzhledem k nerovnoprávným postojům minorit ve většinové společnosti. Z historického hlediska je nutné si uvědomit, že soužití minoritních a majoritních skupin mělo svá negativa, zároveň s tím však existovalo mnoho pozitiv, které vedly k pokroku (multikulturazlin.cz, 2013).

Neexistuje univerzální využitelná definice minority. Obecně se jedná o pojem, který označuje skupinu osob, která je úzce etnicky, rasově či kulturně vymezena a odlišuje se od majoritní (většinové) společnosti. Menšiny mohou představovat sociální a politický problém v státě (britannica.com, 2013).

Vymezení pojmu národnostní menšina se zbývala Organizace spojených národů. V 80. letech 20. století vešla v platnost definice, která popisuje národnostní menšinu jako skupinu obyvatel uvnitř státu, tvořící početní menšinu a nemající dominantní pozici uvnitř státu. Tato skupina disponuje etnickými, náboženskými nebo jazykovými charakteristikami, které jsou odlišné od většinové společnosti. Národnostní menšina se snaží dosáhnout rovnosti s majoritou i v otázce práva (mkc.cz, 2013)

V Česku stanovuje definici národnostní menšiny zákon 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin.

Dle tohoto je národnostní menšina společenstvím občanů České republiky žijících na území současné České republiky. Tito občané se odlišují od ostatních občanů buď společným etnickým původem, jazykem, kulturou nebo tradicemi a tvoří početní menšinu obyvatelstva. Dále projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti (vlada.cz, 2013).

6.2 Co to je multikulturalismus?

Multikulturalismus je považován za myšlenkový, ale v širším kontextu i politický směr, na jehož myšlenkách staví svou vládu některé státy světa, např. Kanada (Skarupská, 2008). Základní myšlenkou je stát s demokratickými hodnotami, kde koexistuje několik různorodých kulturních prostředí. Tato kulturní rozmanitost pak obohacuje stát jako celek. Koncept multikulturalismu je nejčastěji využíván ve státech, které vznikly na základě příchodu obyvatel z různých kulturních prostředí. Jedním ze základních cílů je sjednotit obyvatelstvo do jednoho státního celku bez ohledu na původ či rasu (Skarupská, 2008).

Kymlicka (2012) se domnívá, že multikulturalismus je součástí revoluce v otázce lidských práv. Multikulturalismus je otázkou poválečné éry 2. poloviny 20. století a úzce souvisí s procesy dekolonizace, bojem proti rasové segregaci a diskriminaci a také v boji za práva menšin

Pojem multikulturalismus se poprvé objevil v 60. letech 20. století ve Švýcarsku. Jednalo se o snahu sjednocení národa, který je politicky jednotný, ale kulturně a etnicky je rozdílný. V tomto období se podobná myšlenka objevila i v Kanadě, kde bylo snahou sjednocení anglofonního a frankofonního obyvatelstva. Pojem multikulturalismus se následně rozšířil i do ostatních států Evropy z důvodu organizované migrace dělníků a migračním proudům z bývalých kolonií (Skarupská, 2008)

Problematika společné existence několika rozdílných kultur na jednom území je velmi citlivá. Jedním ze základních předpokladů společného fungování minority

a majority ve společnosti je odstranění jazykové bariéry. Schopnost domluvit se řečí majoritního obyvatelstva často usnadňuje a odbourává mnoho problémů (např. snaha získat práci). Koncept multikulturalismu však není vždy úspěšný, a proto se často stává terčem kritiky především majoritního obyvatelstva (Skarupská, 2008).

Multikulturalismus souvisí s globalizací. Informační a technologický vývoj posledního století kompletně proměnil podmínky pro fungování světa. Ke střetu kultur nedochází v delším časovém období, ale naopak často téměř okamžitě a ve vysokém množství (Skarupská, 2008).

6.3 Předsudky, stereotypy a postoje

Webový portál varianty.cz (2013) uvádí definici stereotypu. Jedná se o zevšeobecnující názor o skupině či konkrétních jednotlivcích. Způsob posuzování, vnímání a hodnocení není výsledkem přímé zkušenosti, naopak je přebírán a je udržován na základě tradice. Buryánek (2013) se dále zabývá problematikou stereotypů. Za základní považuje rozdíl mezi stereotypem a předsudkem. Stereotyp může nabývat jak negativního, tak ale i pozitivního charakteru. Naopak předsudek je vždy výlučně negativní. Základem stereotypu je generalizace problematiky. V praxi to znamená, že skupinám či jednotlivcům se připisují kolektivní charakteristiky bez ohledu na to, jaké jsou individuální charakteristiky. V otázce stereotypů obecně platí, že čím menší je zkušenost s danou problematikou, tím vyšší jsou tendence k předsudečnému vnímání.

Buryánek (2013) považuje předsudek svou povahou za iracionální. Ačkoliv získáme konkrétní protichůdnou zkušenost o problematice, nutně to nevede k transformaci našeho mínění. Předsudky mohou být označovány i jako negativní stereotypy.

Dle Dismana (2002) je postoj schopnost člověka reagovat na situaci určitou hodnotící formou. Postoje jsou vytvářeny po celý život jako reakce na zažité životní situace. Vzhledem k tomu, že postoje nevznikají náhodně, ale na základě prožitých zkušeností a utváření si názorů, měly by být stabilní a neměly by podléhat náhlým změnám. To platí dle Dismana (2002) zejména v otázce názoru na národnostní menšiny.

6.4 Faktory ovlivňující vztah majority k minoritě

Existuje množství faktorů, které ovlivňují postoje majorit vůči minoritám a dále je formují. Chaloupková a Šalamounová (2006) nastiňují možné faktory, které ovlivňují postoje majority vůči minoritě. Mezi nejvýznamnější patří společenské aspekty (výchova, vzdělání), ekonomická situace státu nebo politické přesvědčení jednotlivce. Autorky považují za důležitou i informovanost majority o dané problematice. Majorita by se měla zajímat o rozsah nelegální migrace ve státě, dále pak o sociální a vzdělanostní strukturu imigrantů. Za důležité je dále považována celková informovanost obyvatelstva o procesu imigrace a počtu cizinců ve státě. Významným faktorem ovlivňujícím postoj majority vůči minoritě je i prezentace problematiky masmédií (Chaloupková Šalamounová, 2006).

Chápání a využívání Ukrajinců jako levné pracovní síly může vést ke špatnému obrazu Ukrajinců v očích majority a může docházet k formulaci vyhrcovaných názorů, které lze shrnout jako obavu z nedostatečné pracovní poptávky po českých zaměstnancích z důvodu levnějšího zaměstnávání pracovních migrantů. Vzhledem k tomu, že Ukrajinci tvoří v Česku nejpočetnější enklávu zahraničních pracovníků a tvoří více než jednu třetinu všech cizinců v Česku, negativní emoce a nálady se mohou ubírat proti nim. Markov (2009) tvrdí, že Ukrajinci pracují především v oblasti sekundéru, kde by neměli představovat konkurenci pro české pracovníky. Otázkou situace na pracovním trhu a zaměstnáváním Ukrajinců se zabývá i Drbohlav (2004). Dle něj je český trh pro Ukrajince atraktivní z toho důvodu, že je lehce schopen přijímat zahraniční pracovníky na svůj trh. Jako hlavní důvody uvádí globalizaci, internacionalizaci české ekonomiky, nízké nastavení minimálních mezd a vysokou sociální podporu. Právě poslední dva aspekty, nízké nastavení mezd a tradiční sociální podpora občanů způsobuje fakt, že český pracovník bude raději pobírat podporu v nezaměstnanosti, která je ve srovnatelné výši jako plat za některé potenciální možnosti zaměstnání. Jako další důvody Drbohlav (2004) uvádí touhu zaměstnavatelů po levné pracovní síle, která je ochotna pracovat déle a za méně peněz, a vyšší mobilitu ukrajinských pracovníků.

7 Výzkumy veřejného mínění zaměřené na národnostní menšiny

Následující kapitola mapuje postoje, vztahy a případné proměny názorů české majoritní společnosti na ukrajinskou minoritu žijící v Česku. Cílem kapitoly je vytvoření komplexního názoru české majority vůči ukrajinské minoritě na základě provedených oficiálních výzkumů veřejného mínění v letech 2004-2013.

Ukrajince lze považovat za jednu nejvýznamnějších minorit v Česku. Samotný průzkum vychází z výsledků výběrových šetření dvou institucí. První z nich je Centrum pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu Akademie věd České republiky. Druhou je výzkumná společnost STEM – Středisko empirických výzkumů.

7.1 Problematika výzkumů veřejného mínění v otázce národnostních menšin

Leontiyeva (2011) rozebírá základní problematiku výzkumu postojů majority k minoritám. Výzkum veřejného mínění na téma imigrantů či minorit má řadu kritických momentů. Jedná se o problematiku, kde se často vyjadřují citlivé postoje, což může vést k subjektivním odpovědím. Respondenti často nemají dostatek informací o dané problematice, a proto lze považovat jejich názory za nepřiliš hodnotné. Respondenti o sobě dále neradi přiznávají, že dané problematice příliš nerozumí. V některých případech dochází i k tomu, že výzkum není brán respondenty zcela vážně.

Do výzkumů veřejného mínění se promítá i pojem zvaný „social desirability“. Dle Vávry (2009) se jedná o snahu respondenta o projevení takového názoru, který by byl přijat většinovou společností a nebyl by považován za společensky nepřijatelný. Respondent si pro sebe nechává takové odpovědi, které by mohly být odsuzovány a nechce být považován za někoho s odlišnými a především společensky nepřijatelnými názory. Problematika pojmu „social desirability“ se nejvíce objevuje u takových sociologických témat, na něž mohou mít odpovědi velmi citlivý charakter. Nejčastěji se jedná o otázky týkající se náboženství či národnostních menšin. Vávra (2009) dále doporučuje snižovat důsledky „social desirability“ volbou vhodnější formulace výzkumné otázky.

7.2 Společnosti zabývající se výzkumy veřejného mínění

Centrum pro výzkum veřejného mínění je výzkumné oddělení Sociologického ústavu Akademie věd České republiky. Nynější centrum vzniklo na v roce 2001, kdy se stalo součástí Sociologického ústavu AV ČR. Jedná se o akademické pracoviště, které předpokládá dosažení nejvyšší odborné úrovně (CVVM, 2013).

Společnost STEM - Středisko empirických výzkumů byla založena na začátku 90. let 20. století. Jedná se o soukromou výzkumnou společnost, která se zabývá aplikovaným sociologickým výzkumem. Výzkumy jsou zaměřeny na studium životních podmínek, názorů, hodnot a postojů obyvatelstva. Nejčastějším tématem výzkumu jsou rozbor společenských problémů. Společnost STEM vytváří vlastní metodické postupy a dbá na časovou a mezinárodní srovnatelnost dat. Dále pak poskytuje veřejnosti poznatky z konkrétních výzkumů veřejného mínění formou tiskových zpráv (STEM, 2013).

7.3 Vybraná výběrová šetření CVVM a STEM a jejich metodika

CVVM a STEM se dlouhodobě zabývají problematikou vnímání a vztahů majority k minoritám v Česku. Forma výzkumu je pomocí dotazníkových šetření. Pro potřeby práce je využito informací z tiskových zpráv z jednotlivých výběrových šetření. CVVM každý rok pořádá projekt Naše společnost, do něhož je zařazen i průzkum týkající se vztahů Čechů k národnostním menšinám žijícím v ČR.

Pro potřeby práce bylo vybráno 9 výzkumů z let 2005-2013 v rámci CVVM a dále 4 výzkumy STEM z let 2004 – 2012. Zkoumané průzkumy CVVM probíhaly formou osobního rozhovoru tazatele s respondenty na základě standardizovaných dotazníků. Základní výzkumná otázka v rámci šetření zněla: „Jak byste ohodnotili svůj vztah k národnostním menšinám žijícím na území ČR?“. Cílem výzkumu je ohodnotit národnostní menšiny žijící v ČR pomocí bodové škály v rozmezí 1-7 na základě sympatií či antipatií vůči dané menšině. Hodnota 1 znamenala velmi sympatičtí, hodnota 7 velmi nesympatičtí. V roce 2013 byla bodová škála pouze v rozmezí 1-5. Hodnota 1 znamenala velmi sympatičtí, hodnota 2 spíše sympatičtí, hodnota 3 ani sympatičtí, ani nesympatičtí, hodnota 4 spíše nesympatičtí, hodnota 5 velmi nesympatičtí (v případě škály se 7 body byly navíc možnosti sympatický a nesympatický). Do výzkumu bylo zahrnuto 15 národnostních menšin (od roku 2012 se jedná o 16 národnostních menšin – přidání Číňané) včetně Čechů.

Výzkumy společnosti STEM z let 2004, 2011 a 2012 se zabývají vztahem české majority k národnostním menšinám na základě otázky společného soužití. Výzkumná otázka zněla: „Představte si, že by se do Vašeho sousedství nastěhoval příslušník národnostní menšiny. Jaká by byla Vaše reakce?“. Výzkum z roku 2010 byl vytvořen pro Ministerstvo vnitra ČR. Byl opět zkoumán vztah české majority vůči minoritám s tím rozdílem, že byly zkoumány i názory konkrétní skupiny lidí s pravicově-extremistickou orientací.

7.4 Výsledky vybraných výběrových šetření

Tab. 3 ukazuje průměrnou známku hodnocení sympatií vůči ukrajinské menšině žijící v Česku na základě výzkumů CVVM. Ve výzkumech mají Češi dlouhodobě nejlepší vztah k Čechům, naopak nejhorší vztah mají k Romům.

Tab. 3: Vztah Čechů k Ukrajincům žijícím v Česku v letech 2005-2013

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ukrajinci	4,36	4,42	4,49	4,63	4,77	4,71	4,54	4,64	3,57

Zdroj: CVVM, 2013

Ukrajinská menšina nabývá hodnot mezi 4,36 v roce 2005 do 4,77 v roce 2009. V tomto období se v rámci několika desetinných bodů hodnocení zhoršoval vztah majoritní české společnosti vůči Ukrajincům. V letech 2010 a 2011 je sice zaznamenáno mírné zlepšení vztahu na úrovni jednoho až dvou desetinných bodů, i tak se ale dá hodnotit vztah české majority vůči ukrajinské minoritě na základě bodového hodnocení jako spíše nesympatický. Hodnota 3,57 z roku 2013 je vyhodnocena základě bodové škály s 5 hodnotami. Výsledek se tak opět blíží ke spíše nesympatiím.

Obecně lze pozorovat trend negativního postoje. V hodnocení sympatií se ukrajinská menšina pohybuje ve srovnání 15 (od roku 2012 - 16) národnostních menšin žijících v Česku na 12. – 13. místě. Méně sympatičtí jsou v hodnoceném období již zmiňovaní Romové, dále pak Rumuni či Albánci.

Výzkumy se dále zabývají sociodemografickými charakteristikami respondentů. Lidé, kteří hodnotí svou životní úroveň jako špatnou, mají větší odstup ve vztahu k Ukrajincům. Více než 50 % respondentů pocituje k Ukrajincům spíše antipatie. Za méně sympatické považují Ukrajince obyvatelé velkých měst nad 100 tisíc obyvatel,

kdy negativní stanovisko zaujímají zejména Pražané. Obecně pozitivnější vztah k Ukrajincům mají lidé s vysokoškolským vzděláním.

Výzkum společnosti STEM z roku 2004 byl spojen i s odpověďmi respondentů na Slovensku a následným srovnáním. Základní výzkumná otázka zněla: „Představte si, že by se do Vašeho sousedství nastěhoval příslušník národnostní menšiny. Jaká by byla Vaše reakce?“. Ukrajinci jsou spolu s menšinou Vietnamců a Romů ve skupině menšin, vůči níž si majoritní obyvatelstvo zachovává odstup. Z průzkumu vyplývá, že každý druhý Čech by považoval za problém bydlet vedle Ukrajince.

Výzkum „Jaký máme vztah k menšinám v naší společnosti?“ z roku 2010 byl vytvořen pro potřeby Ministerstva vnitra České republiky. Základní tématem toho výzkumu bylo porovnání vnímání národnostních menšin v Česku širokou veřejností a dále pak občanů s pravicově-extremistickou orientací. Z výzkumu opět vyplývá spíše negativní postoj české majority k ukrajinské minoritě. Lidé s pravicově-extremní orientací se pak projevují ve vztahu k Ukrajincům ještě více negativněji. Postoj české majority vůči ukrajinské minoritě vyplývající ze šetření lze popsat jako spíše odtažitý.

Výzkum z roku 2011 se opět zabývá vztah české majority k potenciálním sousedům z řad národnostních menšin. Ukrajinci zastávají pozici negativního přijetí. 66 % dotázaných by Ukrajince mělo za souseda s mírnou nelibostí. Podobný trend se projevuje ve stejném výzkumu z roku 2012. O rok později se vyjádřilo negativně k soužití s Ukrajinci 67 % dotázaných respondentů.

Dle výzkumů mají tolerantnější přístup k Ukrajincům lidé s vyšším vzděláním (především vysokoškoláci). Nedůvěra vůči Ukrajincům se stává v majoritní společnosti univerzálně rozšířenou, ačkoliv někteří členové majority nemají přímý kontakt s ukrajinskou minoritou a svůj názor si neutvářejí na základě zkušeností, ale naopak pomocí zprostředkovaných informací a z velké části i díky vlivu médií.

8 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zabývat se ukrajinskou migrací do Česka a jejími aspekty a dále zjistit, jaký mají vztah Češi k ukrajinské minoritě žijící v Česku na základě výzkumů veřejného mínění zaměřených na otázku národnostních menšin v Česku. Důraz byl kladen na postihnutí typických aspektů ukrajinské migrace do Česka. Zároveň práce zjišťuje postoj české majoritní společnosti vůči ukrajinské minoritě žijící v Česku. K dosažení cílů bylo využito příslušné literatury a zdrojů a dále vybraných výzkumů veřejného mínění CVVM a STEM.

Ukrajinská společnost v Česku prošla obdobími svobody i tvrdých represí, což její vývoj silně ovlivnilo. Od období svobody po připojení Podkarpatské Rusi k Československu, kdy tato část Ukrajiny a ukrajinské společnosti zažívala hospodářský boom a mezi oběma územími proudily migrační toky (i z řad inteligence) se dostala ukrajinská společnost k tvrdým represím, jimž byla nutně čelit jak v dobách nacistické okupace během 2. světové války, ale i po roce 1945, z důvodu represí ze strany komunistické vlády.

První výzkumná otázka se zabývá tím, kde se nejvíce koncentruje ukrajinská minorita v Česku. Z výsledků práce vyplývá, že prioritním cílem ukrajinské imigrace je Praha. Na jejím území žilo k 31.12.2011 dle ČSÚ (2013) téměř 50 tisíc obyvatel hlásících se k ukrajinské národnostní menšině. V Praze se nejvíce Ukrajinci nejvíce vyskytují na území Prahy 9 z důvodu levnějšího bydlení a často bližší dojížděky do zaměstnání. Postupem času dochází i k trendu, na který upozorňují Čermák a Janská (2011), kdy se Ukrajinci mohou stát součástí suburbanizačních procesů. Vysoká koncentrace Ukrajinců je i na území Středočeského kraje, nejčastěji pak v okresech Praha-východ a Praha-západ. Zvýšená koncentrace Ukrajinců na konkrétním území je způsobena jeho ekonomickým potenciálem. Obecně převládají sídla městského typu, kde je vyšší možnost uplatnění v pracovním sektoru.

Druhá výzkumná otázka se obecně zabývá vztahem české majoritní společnosti k ukrajinské minoritě žijící v Česku. V Úvodu bylo k tomuto tématu položeno několik otázek. Z výsledků vybraných výzkumů veřejného mínění jasně vyplývá, že vztah Čechů k Ukrajincům žijícím v Česku lze dlouhodobě popsat jako negativní. V Česku jsou na základě výsledků výzkumů Ukrajinci vnímáni jako jeden z nejméně sympatických národů vyskytujících se na území Česka. Jednoznačně tedy lze popsat vztah české majority k ukrajinské minoritě jako negativní.

Dle výsledků výzkumů ovlivňují postoje k ukrajinské minoritě faktory jako životní úroveň či dosažené vzdělání. Velmi nepříznivé postoje mají k Ukrajincům lidé, kteří popisují svou životní úroveň jako nepříliš dobrou až špatnou. Naopak pozitivněji vnímají Ukrajince spíše lidé s vysokoškolským vzděláním. Velmi často uvádějí svůj postoj k Ukrajincům jako negativní obyvatelé velkých měst nad 100 tisíc obyvatel. Nejvíce se takto vyjadřují obyvatelé Prahy, kde je koncentrace Ukrajinců nejvyšší. Dochází zde ke každodennímu přímému kontaktu české majority s ukrajinskou minoritou, tudíž se eliminuje riziko vytváření si názoru na základě zprostředkovaných informací.

Obecně se tedy jeví vztah české majority k ukrajinské minoritě jako negativní. V české majoritě dochází dlouhodobě k faktu, kdy si jedinci nevytvářejí svůj názor na základě vlastních zkušeností. Mnohdy s Ukrajinci ani nepřicházejí do kontaktu a svůj názor tak formují na základě zprostředkovaných informací, názorů ostatních a velký vliv mají i média. Ve zkoumaném období 2004 – 2013 nedochází k výraznějším změnám ve vnímání Ukrajinců v Česku. Ukrajinci jsou v této dekádě vnímáni stále negativně.

Studium etnických menšin je základem pro budoucí vývoj Česka jako imigrační země. Dle Janské (2007) je zejména důležité studium ukrajinské pracovní migrace. Základem je fakt, že Ukrajinci v Česku tvoří více než jednu třetinu všech cizinců, a tudíž nelze takto početně významnou minoritu pobývajících na českém pracovním trhu ignorovat. Ukrajinská migrace do Česka má dopad na sociální, ekonomické a politické aspekty života v Česku. Dopady se projevují i v sociálně geografické a sociálně demografické diferenciaci Česka.

Do budoucna by se měla výběrová šetření v otázce národnostních menšin zaměřit zvláště na ukrajinskou minoritu a snažit se o prohloubení znalostí v otázce dlouhodobě negativního postoje. Za důležité považuji zaměřit se na důvody, ze kterých tento trend pramení. Závěry vyplývající z těchto výzkumů by měly být základem pro nastínění možných řešení usilujících o pozitivnější přijetí Ukrajinců v Česku

Seznam použité literatury

BURYÁNEK, J. (2008): Práce s předsudky a stereotypy. Dostupné na WWW: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b01obecnatemata/15.pdf> k 12.7.2013

ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E. (2011): Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciaci Česka. *Geografie*, 116, č.4, s. 422-439.

ČERMÁKOVÁ, D. (2005): Prostorové rozmístění cizinců v Česku a jeho změny od 90. let. Dostupné z WWW: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/prostorove-rozmisteni-cizincu-v-cesku-a-jeho-zmeny-od-90-let> k 28.5.2013

DISMAN, M. (2002): Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Karolinum. Praha, 374 s.

DRBOHLAV, D. (2004): Migration Trends in Selected EU Applicant Countries. Dostupné na WWW: http://publications.iom.int/bookstore/free/MigrationTrends_EU_2.pdf k 5.6.2013 .

DRBOHALV, D. (2008): Nelegální ekonomické aktivity migrantů. Karolinum, Praha, s. 311

DRBOHLAV, D. a kol. (2010): Migrace a (i)migranti v Česku. Slon, Praha, 207 s.

DRBOHLAV, D. (2011): Imigrace a integrace cizinců v Česku: několik zastavení na cestě země v její imigrační proměně z Davida na téměř. *Geografie*, 116, č. 4, s. 401–421.

DÜVELL, F. (2007): Ukraine – Europe's Mexico? *Compas. Research Resources Report* 1/3: Contry profile. 9 s.

CHALOUPKOVÁ, J., ŠALAMOUNOVÁ, P. (2006): Postoje k imigrantům a dopadům migrace v evropských zemích. Dostupné na WWW: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e84e7b3446816ca08509c5c7e1c2f23261d838d0_581_106chaloupkova21.pdf k 15.7.2013

JANSKÁ, E. (2007): Ukrajinec – symbol levné pracovní síly v Česku, nebo zdroj investic na Ukrajině? *Geografické rozhledy*, č. 5, s. 2-3.

KYMLICKA, W. (2012): Multiculturalism: Access, Silure, and the Future. Dostupné na WWW: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/173_soc.web._12_09.pdf k 11.7.2013

LEONTIYEVA, Y. (2005): Ukrajinci v ČR. Dostupné na WWW: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=200&lst=106> k 11.6.2013

LEONTIYEVA, Y. (2011): Postoje české společnosti k imigrantům v datech sociologických výzkumů. Dostupné na WWW: archiv.soc.cas.cz/download/1308/Postoje%20k%20imigrantum.pdf k 14.7.2013

LIVINSKY, O. (2007): Různé pohledy na emigranty na Ukrajině. Dostupné na WWW: <http://www.migraceonline.cz>. k 2.6.2013

MALYNOVSKÁ, O. (2008). Migrace z Ukrajiny (s důrazem na Česko jako cílovou zemi). In Drbohlav, Dušan (Ed). Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu). Praha: Karolinum. 311 s

MARKOV, I. (2009): Ukrainian labour migration in Europe. Dostupné na WWW: http://www.kiev-dialogue.org/fileadmin/user_upload/KG_8_2012/0172_Markov_Caritas-1_01.pdf k 3.6.2013

MARQUES, J., GÓIS, P. (2007): Ukrajinská migrace do Portugalska. Jak se z ničeho zrodila jedna ze tří největších skupin přistěhovalců. Dostupné na WWW: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/ukrajinska-migrace-do-portugalska-jak-se-z-niceho-zrodila-jedna-ze-tri-nejvetsich-skupin-pristehovalcu> k 11.6.2013

MONTEFUCO, C. (2008): Ukrainian migration to Italy. Dostupné na WWW: http://www.creatingaroadhome.com/new/wpcontent/uploads/ukranian_migration_to_italy.pdf k 17.6.2013

NEKORJAK, M. (2009): Klientský systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky. Dostupné na WWW: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/klientsky-system-a-ukrajinska-pracovni-migrace-do-ceske-republiky> k 4.6.2013

SKARUPSKÁ, H. (2008): Multikulturalismus. Dostupné na WWW: http://pedagog.ic.cz/skarupska_dok/soubory/Multikulturalismus.pdf k 10.7.2013

STOJANOV, R., STRIELKOWSKI, W., DRBOHLAV, D. (2011): Pracovní migrace a remittance: současné trendy v době ekonomické krize. Geografie, 116, č. 4, s. 375–400.

STRIELKOWSKI, W., GLAZAR, O., WEYSKRABOVÁ, B. (2012): Migration and remittances in the CEECs: a case study od Ukrainian labout migrants in the Czech republic. Institut ekonomických studií, FSV UK, Praha, s. 44.

SVOBODOVÁ, K. (2012): Demografické stárnutí ČR podle výsledků projekce. Dostupné na WWW: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=824. k 22.5.2013

VÁVRA, M. (2009) : Říkají respondenti ve výzkumech pravdu? Dostupné na WWW: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=420&lst=106> k 14.7.2013

VOLLMER, B. a kol. (2010), Ukraine: Country and Research Areas Report. Dostupné na WWW: <http://www.eumagine.org/outputs/PP3%20-%20Ukraine%20Country%20and%20Research%20Areas%20Report.pdf> k 2.6.2013

ZILYNSKYJ, B. Ukrajinci v České republice. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001, s. 81-88.

Další zdroje informací

Amnesty.cz (2010): Mezinárodní den migrantů 2010. Dostupné z WWW:
<http://www.amnesty.cz/a261/261/> k 29.5.2013

Britannica.com (2013): Commonwealth of Independent States. Dostupné na WWW:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/128945/Commonwealth-of-Independent-States-CIS> k 6.7.2013

Britannica.com (2013): Minority. Dostupné na WWW:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/384500/minority> k 14.7.2013

Businessinfo.cz (2013): Ukrajina: Ekonomická charakteristika země. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/ukrajina-ekonomicka-charakteristika-zeme-19080.html>
k 21.6.2013

Csas.cz (2012): EU office ČS – Průvodce podnikáním v EU. Dostupné z WWW:
http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/EU_programy/EU_programy/Prilohy/cs_ukrajina_final.pdf k 21.6.2013

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2005): Náš vztah k jiným národům. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/vztahy-a-zivotni-postoje/nas-vztah-k-jinym-narodum-a-narodnostem> k 17.7.2013

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2010): Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR. Dostupné na WWW:
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3765/f3/101041s_ov100604b.pdf k 17.7.2013

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2011): Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR. Dostupné na WWW:
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3857/f3/101135s_ov110415.pdf k 17.7.2013

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2012): Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR. Dostupné na WWW:
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6808/f3/ov120413.pdf k 17.7.2013

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2013): Kdo jsme. Dostupné na WWW:
<http://cvvm.soc.cas.cz/o-nas/kdo-jsme> k 17.7.2013

Centrum pro výzkum veřejného mínění (2013): vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR. Dostupné na WWW:
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6986/f3/ov130415.pdf k 17.7.2013

Commons.wikimedia.org (2012): Czech Republic Ukraine Locator. Dostupné na WWW:http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Czech_Republic_Ukraine_Locator.png k 15.6.2013

Český statistický úřad (2007): Cizinci v regionech ČR. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/1377-06> k 25.5.2013

Český statistický úřad (2011): Předběžné výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/predbezne_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu_2011 k 21.5.2013

Český statistický úřad (2012): Cizinci v ČR 2012. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FF2/\\$File/141412_kt01](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FF2/$File/141412_kt01). k 24.5.2013

Český statistický úřad (2013): Naděje dožití ve vybraných evropských zemích. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4E0/\\$File/4032121113.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4E0/$File/4032121113.pdf) k 25.6.2013

Český statistický úřad (2013): 5 nejčastějších státních občanství cizinců podle oblastí. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FE3/\\$File/141412_t1-03.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/CB00457FE3/$File/141412_t1-03.pdf) k 14.6.2013

Český statistický úřad (2013): Koncepce výběru a zpracování statistických údajů spojených s migrací a integrací cizinců 2010. Dostupné na WWW: [www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/.../\\$File/Koncepce_stat_udaju_2010.doc](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/.../$File/Koncepce_stat_udaju_2010.doc) k 19.6.2013

Data.unaids.org (2008): Eastern Europe and Central Asia – AIDS epidemic update regional summary. Dostupné na WWW: http://data.unaids.org/pub/Report/2008/jc1529_epibriefs_eeurope_casia_en.pdf k 25.6.2013

Demografie.info (2013): Migrace. Dostupné na WWW: http://www.demografie.info/?cz_migrace k 11.6.2013

Demografie.info (2013): Analýza: Pracovní migrace ve střední a východní Evropě. Dostupné na WWW: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=857& k 24.5.2013

Hoernersburg.net (2013): Map of Europe showing location of Ukraine. Dostupné na WWW: <http://www.hoernersburg.net/Hoerner/MapEuropeUkraine.htm> k 17.6.2013

Mezikulturnidialog.cz (2013): Ukrajinská kulturní identita. Dostupné na WWW: <http://www.mezikulturnidialog.cz/ukrajinska-kulturni-identita.html> k 12.6.2013

Mighealth.net (2013): Základní informace o Ukrajině a ukrajinské migraci v českých zemích. Dostupné na WWW:
http://mighealth.net/cz/index.php/Z%C3%A1kladn%C3%AD_informace_o_Ukrajin%C4%9B_a_ukrajinsk%C3%A9_migraci_v_%C4%8Desk%C3%BDch_zem%C3%ADch
k 24.6.2013

Ministerstvo zahraničních věcí (2012): Z dějin vzájemných vztahů. Dostupné na WWW:
http://www.mzv.cz/kiev/cz/vzajemne_vztahy/z_dejin_vzajemnych_vztahu/index.html
k 28.5.2013

Multikulturazlin.cz (2013): Národnostní menšiny. Dostupné na WWW:
<http://www.multikulturazlin.cz/l.php?id=2> k 12.7.2013

Multikulturní centrum Praha (2013): Slovníček základních pojmů. Dostupné na WWW:
www.mkc.cz/uploaded/download/szp.doc k 12.7.2013

Regionalnirozvoj.cz (2013): Věková struktura obyvatelstva. Dostupné na WWW:
<http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/174.html> k 28.5.2011

Rusko-info.cz (2008): Společenství nezávislých států. Dostupné na WWW:
[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4E0/\\$File/4032121113.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC4E0/$File/4032121113.pdf)
k 20.6.2013

STEM – Středisko empirických výzkumů (2013): O firmě. Dostupné na WWW:
<http://stem.cz/staticpages/ofirme-stem-se-predstavuje> k 16.7.2013

STEM (2004): Výzkum STEM a IVO. Dostupné na WWW: <http://stem.cz/clanek/902>
k 16.7.2013

STEM (2010): Výzkum STEM pro Ministerstvo vnitra. Dostupné na WWW:
<http://stem.cz/clanek/2076> k 16.7.2013

STEM (2011): Výzkum STEM Trendy. Dostupné na WWW: <http://stem.cz/clanek/2195>
k 16.7.2013

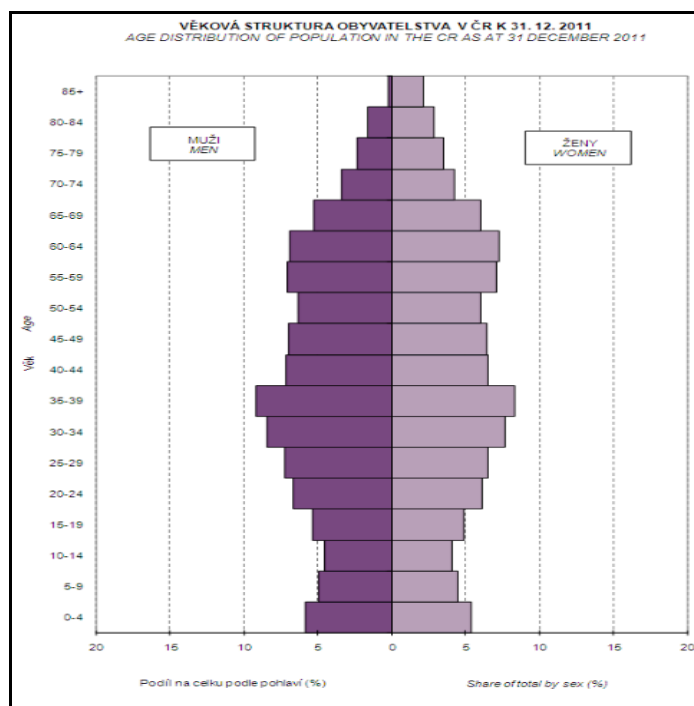
STEM (2012): Výzkum STEM Trendy. Dostupné na WWW: <http://stem.cz/clanek/2446>
k 16.7.2013

Varianty.cz (2002): Stereotypy a předsudky. Dostupné na WWW:
<http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b01obecnatemata/15.pdf> k 14.7.2013

Velvyslanectví Ukrajiny v České republice (2011): Ukrajinci v České republice. Dostupné na WWW: <http://czechia.mfa.gov.ua/cs/ukraine-czechia/ukrainians-in-czechia>
k 12.6.2013

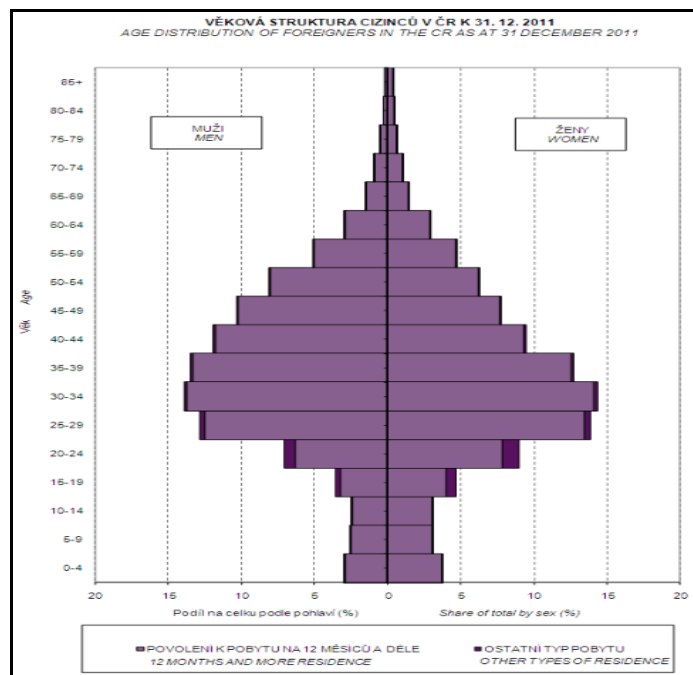
Přílohy

Příloha 1: Věková pyramida obyvatel České republiky v roce 2011

Zdroj: ČSÚ, (2013)

Příloha 2: Věková pyramida cizinců v České republice v roce 2011

Zdroj: ČSÚ, 2013